

Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

Ενότητα 8: Εκπαίδευση και Αειφορία: Διεπιστημονική Προσέγγιση

Αφροδίτη Παπαδάκη-Κλαυδιανού
Τμήμα Γεωπονίας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Το ζήτημα της εκπαίδευσης

Η εκπαίδευση ως φορέας αλλαγής

- Η εκπαίδευση γίνεται γενικά αποδεκτή ως ένα κρίσιμης σημασίας **εργαλείο** πολιτικής για τη **μετάβαση** προς ένα αειφορικό μέλλον.
- Παράλληλα η εκπαίδευση πρέπει να **τροποποιηθεί** στη διάρκεια αυτής της διαδικασίας.
- Αυτό σημαίνει πως η εκπαίδευση είναι ταυτόχρονα **φορέας** αλλαγής και **υποκείμενο αλλαγής**.

Εκπαίδευση για την αειφορία

- Η εκπαίδευση για την αειφορία λαμβάνει, όπως και η ίδια η έννοια της αειφορίας, **διαφορετικές έννοιες**, τόσο στη θεωρία όσο και στην πράξη.
- Διακρίνονται δύο **ρεύματα/τύποι** εκπαίδευσης:
  - Ο «**ασθενής τύπος**» που συνδέεται με μια ρυθμιστική αντίληψη που εμπλέκει τεχνοδιαχειριστικές μορφές.
  - Ο «**ισχυρός τύπος**» που αφορά κάποια μορφή αυτοδύναμης κοινοτικής ανάπτυξης που μπορεί να καταστήσει μακροχρόνια βιώσιμη τη ζωή των ανθρώπων στον πλανήτη.

Το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών στην εκπαίδευση για την αειφορία

- Ως **αναλυτικό πρόγραμμα** σπουδών μπορεί να οριστεί η **παρουσίαση** του συνόλου των **γνώσεων**, αλλά και των **εμπειριών μάθησης** που έχουν σχεδιαστεί για να διευκολυνθεί η πρόσληψή τους από τους εκπαιδευόμενους.
- Κατά συνέπεια, το ζήτημα της εκπαίδευσης μπορεί να εξεταστεί ως ζήτημα σκοπών, γνώσεων, εμπειριών μάθησης και αξιολόγησης.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Οι αντικειμενικοί σκοποί

Ορισμός των αντικειμενικών σκοπών

- Ο περισσότερο γνωστός ορισμός των αντικειμενικών σκοπών υποστηρίζει ότι πρέπει να υπάρχει **σαφής** (εκ των προτέρων) **προσδιορισμός**:
  - Των **δράσεων** του εκπαιδευτή.
  - Του **περιεχομένου** προς εκμάθηση.
  - Των **αποτελεσμάτων** στη **συμπεριφορά** των εκπαιδευόμενων.

Κριτική προς το προηγούμενο (συμβατικό) μοντέλο εκπαίδευσης

- Η κυρίαρχη αυτή αντίληψη στην εκπαίδευση έχει υποστεί **κριτική**, τόσο σχετικά με ζητήματα που σχετίζονται με τον **καθορισμό των σκοπών**, όσο και πιο ριζικά που αφορά τον αντιδημοκρατικό χαρακτήρα της αντίληψης αυτής περί εκπαιδευτικών σκοπών.
- Σύμφωνα με την κριτική θεώρηση , ο εκ των προτέρων **προσδιορισμός** των σκοπών έρχεται σε **αντίθεση** με την αντίληψη της εκπαίδευσης που στοχεύει στη συνεχή **ανάπτυξη** της **διορατικότητας** και των σχέσεων, καθώς και με τον αυτόνομο χαρακτήρα του εκπαιδευόμενου.

Ακαταλληλότητα του προηγούμενο (συμβατικού) μοντέλο εκπαίδευσης

- Επομένως, γίνεται φανερό ότι για την εκπαίδευση σχετικά με την αειφορία το υπόδειγμα αυτό **δεν είναι κατάλληλο**.
- Και αυτό γιατί η εκπαίδευση αυτή αποτελεί μια κρίσιμης σημασίας παράμετρο η οποία πρέπει να **προετοιμάσει** το άτομο για να **συμμετάσχει** σε μια διαδικασία (επανα)καθορισμού της υφιστάμενης πορείας των κοινωνιών και συνεπώς επίτευξη της αειφορίας.

Αρχές σχετικά με την περιβαλλοντική εκπαίδευση (1)

- Σημαντικές είναι οι **αρχές** που τέθηκαν στη Διακυβερνητική Διάσκεψη της Τιφλίδας το 1977 για την **περιβαλλοντική εκπαίδευση**, όπως:
  - Βασικός στόχος είναι η σαφής επίδειξη της **αλληλεξάρτησης** του οικονομικού, του πολιτικού και του οικολογικού πεδίου στο σύγχρονο κόσμο, όπου οι αποφάσεις και δράσεις των κοινοτήτων μπορεί να έχουν διεθνή αντίκτυπο.

Αρχές σχετικά με την περιβαλλοντική εκπαίδευση (2)

- Βασικός στόχος είναι η **κατανόηση**, από τους ανθρώπους και τις κοινότητές τους, της **σύνθετης** φύσης του φυσικού και κατασκευασμένου **περιβάλλοντος** όπως αυτό προκύπτει από την αλληλεπίδρασή τους με τις βιολογικές, φυσικές, κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές όψεις τους και η απόκτηση γνώσεων, αξιών, στάσεων και πρακτικών ικανοτήτων, ώστε να συμμετέχουν με υπευθυνότητα και αποτελεσματικότητα στην πρόβλεψη και επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων και στη διαχείριση ενός ποιοτικού περιβάλλοντος.

Αναγκαιότητα αναζήτησης νέου περιβαλλοντικού παραδείγματος

- Πρόκειται λοιπόν για την αναζήτηση ενός νέου περιβαλλοντικού παραδείγματος που θα δίνει στους **εκπαιδευόμενους** την ευκαιρία να δουν τα **περιβαλλοντικά θέματα** μέσα από την **πολυπλοκότητά** τους και όχι διαμέσου απλουστευτικών αιτιατών σχέσεων.
- Επιπλέον, απαιτείται μια **γενικευμένη περιβαλλοντική παιδεία**, δηλαδή η ικανότητα κατανόησης των περιβαλλοντικών προβλημάτων αυτών καθαυτών και λήψης αποφάσεων, καθώς και ανάληψης δράσης σε σχέση με αυτά.

Η έννοια του πολίτη στην περιβαλλοντική εκπαίδευση (1)

- Η **καλλιέργεια** της **έννοιας** του **πολίτη** επιβάλλεται να αποτελέσει **βασικό στόχο** της εκπαίδευσης.
- Αυτό σημαίνει ότι ο **εκπαιδευόμενος** πρέπει να **αποκτήσει**:
  - Συνολική αντίληψη του κοινωνικοοικονομικού περιβάλλοντος και ευαισθησία στα περιβαλλοντικά ζητήματα.
  - Κατανόηση του φυσικού περιβάλλοντος και των συνδεδεμένων με αυτό προβλημάτων.

Η έννοια του πολίτη στην περιβαλλοντική εκπαίδευση (2)

- Ενδιαφέρον και δυνατότητα ενεργού συμμετοχής για τη βελτίωση της παρούσας (μη αιειφορικής) κατάστασης.
- Ενδιαφέρον ανάπτυξης ικανοτήτων αποτίμησης/αξιολόγησης και επίλυσης των προβλημάτων.

Απαραίτητα στοιχεία για την περιβαλλοντική εκπαίδευση

- Χρειάζεται να δοθεί **έμφαση** σε **στοιχεία**, όπως:
  - Οι ηθικές αξίες και η ηθική παρακίνηση.
  - Η υπευθυνότητα.
  - Η μάθηση του πώς μαθαίνουμε και η διαχείριση πληροφοριών.
  - Ο αναστοχασμός και η δημιουργικότητα.
  - Η δυνατότητα συνεργασίας (προσωπικές δεξιότητες, επικοινωνία, συνεργασία), ώστε να γίνει δυνατή η οικοδόμηση ενός αειφορικού μέλλοντος.

Τι απαιτείται για την εκπαίδευση για την αειφορία; (1)

- Για την αειφορία απαιτείται μια εκπαίδευση που αναφέρεται σε **όλα τα πεδία γνώσης** και επιζητεί να ενσωματώσει τη μάθηση σε όλες τις δραστηριότητες του βίου.
- Η **κατανόηση** και **επίλυση** σύνθετων **προβλημάτων** με έναν **ολοκληρωμένο τρόπο** θα απαιτήσει την ένταση της συνεργασίας μεταξύ των επιστημονικών αντικειμένων.

Τι απαιτείται για την εκπαίδευση για την αειφορία; (2)

- Μεταξύ άλλων, αυξημένη προσοχή χρειάζεται να δοθεί στη **συμπερίληψη** των **ανθρωπιστικών** και **κοινωνικών** επιστημών στο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών.
- Η ενδοεπιστημονική μάθηση και έρευνα, με έμφαση στη διερεύνηση και επίλυση προβλημάτων μέσα στο ειδικό πλαίσιό τους, θα συμβάλλει στην ανάληψη κοινής δράσης, στην ανάπτυξη νέας γνώσης, καθώς και νέων στάσεων ή και συμπεριφορών που είναι αναγκαίες στην αναζήτηση της αειφορίας.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Η γνώση

Η προσέγγιση της παραδοσιακής εκπαίδευσης

- Η συνήθης προσέγγιση της παραδοσιακής εκπαίδευσης είναι πως η **γνώση απορρέει** από τη φύση των **επιστημονικών αντικειμένων**.
- Στη βάση αυτή μπορεί να προσδιοριστεί η **οργάνωση** και η **επιλογή** των εννοιών και αρχών που θα διδαχθούν.
- Έτσι, στη φιλελεύθερη παράδοση της φιλοσοφίας της εκπαίδευσης, έχουν γίνει προσπάθειες αποκάλυψης των βασικών πεδίων/τομέων κατανόησης, των μορφών ενός ορθολογικού νου, της αλήθειας, κ.λπ.

Κριτική προσέγγιση για την παραδοσιακή εκπαίδευση

- Αντίθετα, η κριτική προσέγγιση υπογραμμίζει ότι η προηγούμενη επιστημολογική προσέγγιση που θεωρεί τη γνώση ως εξωτερική και ουδέτερη, **εγκλωβίζει τον εκπαιδευόμενο**, καθώς αποκρύπτει τις πηγές της γνώσης, διαστρέφει την κατανόησή της και διογκώνει τις απαιτήσεις προς αυτήν.
- Η «νέα κοινωνιολογία της γνώσης» ισχυρίζεται ότι η ιδέα της **απόλυτης γνώσης** πρέπει να **απορριφθεί**.

Η θεωρία της κριτικής εκπαίδευσης του Freire (1973) (1)

- Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, το αναλυτικό **πρόγραμμα σπουδών** πρέπει να είναι μια συνεχής **δυναμική διαδικασία** αλληλεπίδρασης μεταξύ δράσης και (ανα)στοχασμού.
- Πρέπει να οικοδομείται μέσα σε πραγματικές καταστάσεις και με πραγματικούς εκπαιδευόμενους.
- Έτσι η **μάθηση** γίνεται αντιληπτή ως μια **κοινωνική πράξη**.

Η θεωρία της κριτικής εκπαίδευσης του Freire (1973) (2)

- Οι ομάδες των **εκπαιδευόμενων** γίνονται **ενεργοί συμμετέτοχοι** στην οικοδόμηση - κατασκευή της γνώσης διαμέσου της εμπλοκής τους στον κριτικό (ανα)στοχασμό πάνω στις γνώσεις τους.
- Η διαδικασία αυτή γίνεται αναπόφευκτα μια **πολιτική διαδικασία**, αφού η δημιουργία νοήματος εμπλέκει συγκρουόμενες ερμηνείες και νοήματα, καθώς και ζητήματα συνειδητοποίησης και υπέρβασης ιδεολογικών διαστρεβλώσεων.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Οι εμπειρίες μάθησης

Ο εκπαιδευόμενος στην εκπαίδευση για την αειφορία (1)

- Η εκπαίδευση για την αειφορία καλεί για τον **αναπροσανατολισμό** του αναλυτικού προγράμματος σπουδών προς ένα διαδικαστικό μοντέλο.
- Ο εκπαιδευόμενος πρέπει να αναγνωριστεί ως ένα **ενεργό υποκείμενο** στο πλαίσιο του ιδεολογικού και κοινωνικού περιβάλλοντος εντός του οποίου δραστηριοποιείται.

Ο εκπαιδευόμενος στην εκπαίδευση για την αειφορία (2)

- Διαμέσου της κριτικής και σύνθετης σκέψης το **άτομο** αναπτύσσει την προσωπική του **γνώση** συμπεριλαμβανομένης της παραγωγής νοήματος και της αφομοίωσης της γνώσης.
- Σύμφωνα με τον Freire (1972), στόχος της εκπαίδευσης (για την αειφορία) θα έπρεπε να είναι η **ενδυνάμωση** των **εκπαιδευόμενων**, ώστε να καταστούν ικανοί να διαδραματίσουν ένα συνειδητό και ενεργό ρόλο στην κοινωνία των πολιτών.

Ο εκπαιδευόμενος στην εκπαίδευση για την αειφορία (3)

- Οι εκπαιδευόμενοι πρέπει να θεωρηθούν ως νεαροί ενήλικες που έχουν τη δυνατότητα να **συνεισφέρουν** στην **κοινωνία** της οποίας ήδη αποτελούν μέλη.
- Στην περίπτωση αυτή οι μαθητές δεν είναι δυνατό να αντιμετωπίζονται ως «**κενά δοχεία**» τα οποία θα παραγεμιστούν με τμήματα γνώσεων.

Ο εκπαιδευόμενος στην εκπαίδευση για την αειφορία (4)

- Αντίθετα πρέπει να **διευκολυνθούν** για να μάθουν:
  - Να εντοπίζουν και να αντιμετωπίζουν όψεις της μη βιώσιμης ανάπτυξης.
  - Να εμπλέκονται ενεργά και κριτικά στο διάλογο.
  - Να στοχάζονται για το νόημα της αειφορίας για τους ίδιους και τις κοινότητές τους.
  - Να οραματίζονται εναλλακτικούς τρόπους ανάπτυξης και διαβίωσης.
  - Να σχεδιάζουν για την επίτευξη των επιθυμητών επιλογών και να συμμετέχουν στην κοινοτική δράση.

Η μεθοδολογία στην εκπαίδευση για την αειφορία (1)

- Οι μέθοδοι πρέπει:
  - Να είναι συστημικές/ολιστικές και ενδοεπιστημονικές.
  - Να εμπλέκουν στοιχεία όπως τη μάθηση διαμέσου της δράσης και της ομαδικής εργασίας.
  - Να δίνουν βαρύτητα στη μάθηση που προωθεί ανοικτές στάσεις.
- Έτσι, η εκπαίδευση για την αειφορία **αξιοποιεί** μεθόδους της **δημιουργικής εκπαίδευσης**, όπως την έρευνα, το διάλογο, το σχεδιασμό, τη συνεργασία και την ανάληψη της κατάλληλης δράσης.

Η μεθοδολογία στην εκπαίδευση για την αειφορία (2)

- Ενδεικτικά, δύο τέτοιες μέθοδοι είναι:
  - Η «έρευνα και δράση».
  - Η «περιπτωσιολογική μελέτη».

«Έρευνα και δράση»

- Οι εκπαιδευόμενοι **μαθαίνουν**:
  - Να αναγνωρίζουν και να αναλύουν θέματα προς έρευνα.
  - Να αποκτούν σχετικές δευτερογενείς πληροφορίες/δεδομένα.
- **Μετά την ολοκλήρωση** της έρευνας μαθαίνουν:
  - Για τη συλλογική δράση, όπως τη σύγκριση της αποτελεσματικότητας μεταξύ ατομικής και συλλογικής δράσης.
  - Για την ανάπτυξη σχεδίων επίλυσης των ζητημάτων που έχουν προκύψει.

«Περιπτωσιολογική μελέτη»

- Αποτελεί μια **λιγότερο** διαδραστική προσέγγιση.
- Οι εκπαιδευόμενοι εμπλέκονται στην ίδια μαθησιακή διαδικασία αλλά τα θέματα της έρευνας είναι **προαποφασισμένα**.

Η σημασία της ομαδικής εργασίας

- Συνεπώς, η ομαδική εργασία αναδεικνύεται ως στοιχείο μείζονος σημασίας.
- **Διαμέσου** αυτής:
  - Αναπτύσσονται οι δεξιότητες επικοινωνίας.
  - Ενισχύεται η σημασία της συμμετοχής.
  - Δημιουργούνται οι συνθήκες δημιουργικής μάθησης.
  - Αξιοποιούνται τα ενδιαφέροντα, η δημιουργικότητα και η περιέργεια των εκπαιδευόμενων.
  - Η διαφωνία μετατρέπεται σε πηγή εννοιολογικών αλλαγών.

Οι εκπαιδευτές στην εκπαίδευση για την αειφορία (1)

- Σε ένα τέτοιο πλαίσιο οι εκπαιδευτές μπορεί να θεωρηθούν ως **διευκολυντές** (facilitators) ή **συμμέτοχοι στη μάθηση** (co-learners):
- Με άλλα λόγια **διευκολύνουν** τη **μάθηση** διαμέσου της παροχής κατάλληλων μαθησιακών εμπειριών που προκαλούν αλλαγές στη βάση του ανοικτού διαλόγου.

Οι εκπαιδευτές στην εκπαίδευση για την αειφορία (2)

- Σύμφωνα με τον Huckle (1996), οι εκπαιδευτές πρέπει να έχουν την **ποιότητα** που χαρακτηρίζει τους **μετασχηματιστικούς διανοούμενους**.
- Αυτό **συμπληρώνεται** από την **έρευνα-δράση** από πλευράς τόσο των εκπαιδευτών όσο και των εκπαιδευόμενων.
- Η έρευνα-δράση σηματοδοτεί το ενδιαφέρον για την **αυτόνομη και υπεύθυνη πράξη**.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Η αξιολόγηση

Τύποι αξιολόγησης (1)

- Η αξιολόγηση στην ευρύτερη έννοιά της αφορά μια **διαδικασία** για τη **λήψη απόφασης** ως προς την **αξία** κάποιου γεγονότος.
- Για το λόγο αυτό πρέπει να διακρίνεται από την **αποτίμηση** και τη **μέτρηση**.
- Στο υπόδειγμα του Kerr, ως αξιολόγηση θεωρείται η **συλλογή πληροφοριών** προς χρήση για τη λήψη αποφάσεων σχετικά με το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών.

Τύποι αξιολόγησης (2)

- Στο πλαίσιο του κλασικού υποδείγματος των «**αντικειμενικών σκοπών**» έχει δημιουργηθεί ένας ιδιαίτερος τύπος αξιολόγησης γνωστός ως **σωρευτικός**.
- Ο τύπος αυτός αφορά την τοποθέτηση **ερωτημάτων** στο **τέλος** μιας διδακτικής ενότητας/περιόδου για να διαπιστωθεί ο βαθμός κατά τον οποίο έχουν **επιτευχθεί** οι προσδιορισμένοι διδακτικοί **σκοποί**.

Τύποι αξιολόγησης (3)

- Στο πλαίσιο ενός πιο **πολύπλοκου** και απαιτητικού **μοντέλου** υιοθετείται μια επιπλέον μορφή αξιολόγησης γνωστής ως **αξιολόγηση διαμόρφωσης**.
- Ο τύπος αυτός της αξιολόγησης αφορά μια **συνεχή διαδικασία** εκτίμησης της επίτευξης των διδακτικών **σκοπών** και, συνεπώς, τη διατύπωση τροποποιήσεων διαμέσου της ανάλυσης των εμποδίων που δεν επιτρέπουν την επίτευξη των σκοπών.

Κριτική προς τους τύπους αξιολόγησης

- Οι προηγούμενοι τύποι αξιολόγησης έχουν χαρακτηριστεί ως το «**γεωργικό βοτανικό μοντέλο**» και έχουν επικριθεί πολλές φορές εξαιτίας του γεγονότος πως ανήκουν στο **μοντέλο** των **αντικειμενικών σκοπών**.
- Οι κριτικές αναφέρονται στο γεγονός ότι τα **αποτελέσματα** της **μάθησης** είναι **σύνθετα** και/ή μη αναμενόμενα, στο ότι υπάρχουν πεδία όπου δεν μπορούν να εφαρμοστούν πρότυπα, στο ότι ο ρόλος του εκπαιδευτή και του περιβάλλοντος δεν λαμβάνονται υπόψη, κ.λπ.

Συμπερασματικά

- Κατά συνέπεια, έχει επιδιωχθεί η **ανάπτυξη εναλλακτικών** μορφών αξιολόγησης.
- Στο πλαίσιο της εκπαίδευσης για την αειφορία πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και οι γενικότερες **κοινωνικοοικονομικές συνθήκες** εντός των οποίων λαμβάνει χώρα η εκπαίδευση.
- Μια τέτοια προσέγγιση απαιτεί, κατά συνέπεια, και την **ανάλυση** των γενικότερων **ιστορικών συνθηκών** για την κατανόηση του ρόλου των εκπαιδευτών και των εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων.

